DE L'AMOR PER LA PARAULA:
Estudis en homenatge al professor José Enrique Gargallo Gil
2026, pp. 555–566, https://memoriadelcor.org

LA SALUT DEL VALENCIÀ: UN BALANÇ AMB (POQUES) LLUMS I (MASSA) OMBRES[1]

Miquel Àngel PRADILLA CARDONA
Universitat Rovira i Virgili / Institut d'Estudis Catalans

1. INTRODUCCIÓ

Aquest article té com a objectiu realitzar un diagnòstic general de la vitalitat del valencià a principis de la tercera dècada del segle XXI. Per a fer-ho, recorreré a dos treballs recents que analitzen en profunditat l'enquesta institucional *Coneixement i ús social del valencià. 2021* (*GV21*) (Fabà / Pradilla / Torres 2025*a* i *b*). L'anàlisi abordarà des de la composició demogràfica de la societat valenciana fins a les dinàmiques de la transmissió de la llengua en l'entorn familiar. Finalment oferiré una mirada sobre els reptes i les oportunitats que es deriven de la situació descrita.[2]

La font principal de dades, l'enquesta *GV21*, marca un punt d'inflexió en la recerca sociolingüística al País Valencià. La seua importància rau en la incorporació de noves variables, com la *llengua inicial*, la *llengua d'identificació* i la *transmissió lingüística*

[1] Aquest article el dedico a l'amic i col·lega José Enrique Gargallo Gil. En l'àmbit personal hem compartit una rossellanitat (en el seu cas, d'adopció) que ens ha permès freqüentar situacions diverses, molt sovint vinculades a l'activitat cultural i festera d'un col·lectiu que tenim en gran estima. Professionalment, els nostres camins s'han creuat en ocasions múltiples, tot conformant un nou espai de confluència d'una gran qualitat acadèmica i emocional. José Enrique és una persona especial, amic dels seus amics i gran estimulador de projectes. Mereix amb escreix aquesta humil penyora que li ofereixo.

[2] El fet que en aquesta ocasió aborde en solitari l'anàlisi de la situació del valencià no ens ha de fer perdre de vista que les dades de l'article descansen en dos articles que he signat amb Albert Fabà i Joaquim Torres. És de justícia reconèixer, doncs, que podrien ben bé ser considerats coautors de les reflexions que proposo.

familiar intergeneracional, que no figuraven en la sèrie d'enquestes institucionals anteriors. Aquestes noves dades permeten una anàlisi més profunda de la capacitat d'atracció de la llengua i estableixen línies de contrast, si més no en l'àmbit de la transmissió lingüística, amb enquestes precedents, com la realitzada per l'Acadèmia Valenciana de la Llengua el 2004, l'*Enquesta sobre la situació social del valencià. 2004* (*AVL04*).

L'estructura d'aquest article seguirà un fil lògic que m'hauria de permetre construir un diagnòstic coherent. Començaré tot examinant la *base demolingüística* amb la finalitat d'entendre la composició de la societat valenciana actual. A continuació, avaluaré les competències lingüístiques amb l'objectiu de mesurar el potencial d'ús de la llengua. Posteriorment, analitzaré els *patrons d'ús social* amb la voluntat de copsar on i com es materialitza aquest potencial. Finalment, aprofundiré en l'estudi de la *transmissió intergeneracional* com a indicador clau del futur de la llengua. L'article clourà amb unes conclusions que integraran totes aquestes dimensions.

2. LA BASE DEMOLINGÜÍSTICA

2.1. Transformació demogràfica i valoració de l'arrelament

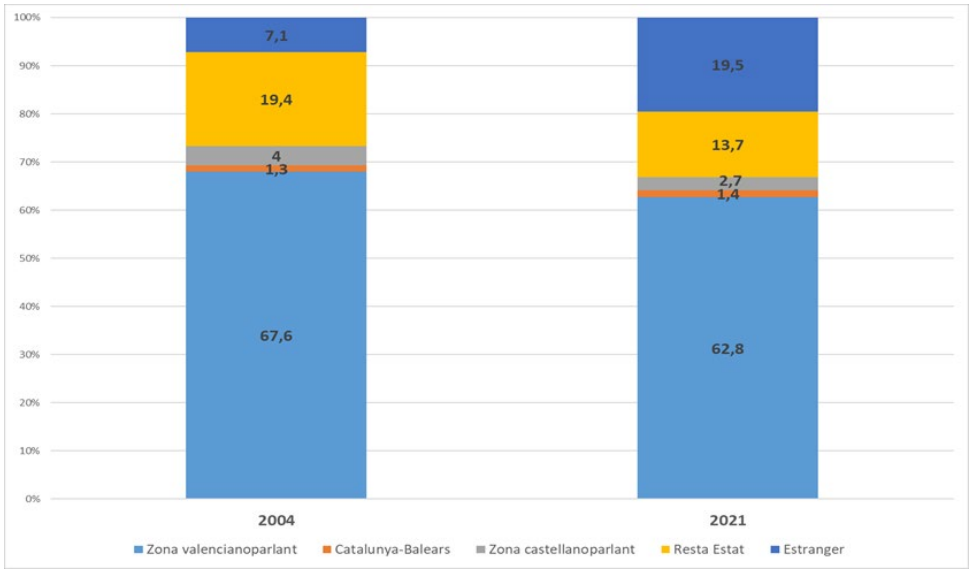
Per a entendre les dinàmiques de competència i ús, és fonamental començar amb una avaluació de la composició de la població que sustenta aquestes pràctiques. Analitzar la base demogràfica i lingüística és un pas estratègic indispensable per comprendre la situació actual del valencià. Els canvis profunds en la composició de la població durant les darreres dècades no són un simple teló de fons, sinó un factor explicatiu clau que condiciona directament les dinàmiques sociolingüístiques, des de les competències fins a l'ús quotidià de la llengua.

La transformació demogràfica a la zona valencianoparlant entre 2004 i 2021 ha estat notable. Com es mostra al gràfic 1, la població nascuda als territoris de llengua catalana (*TLC*) ha perdut pes relatiu (valor percentual) en favor, principalment, de la població d'origen estranger.

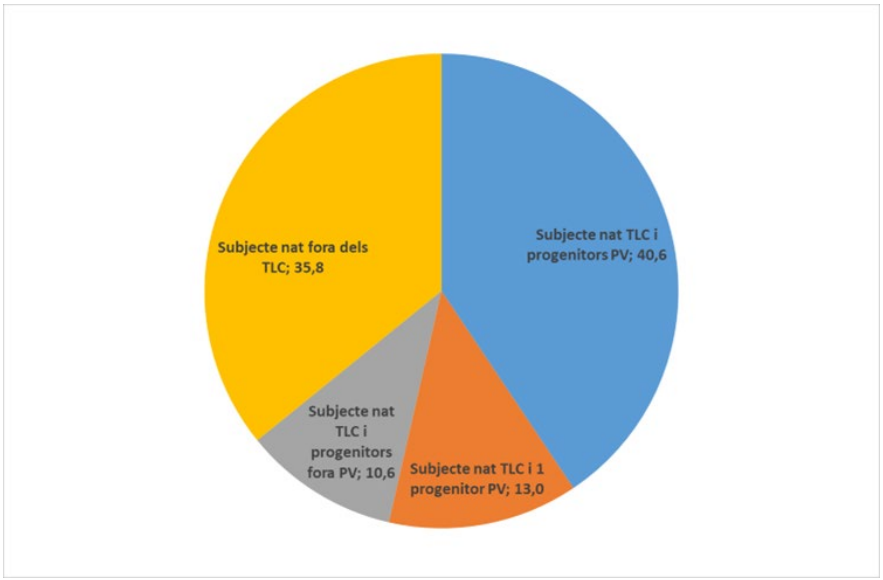
En menys de dues dècades, la proporció de nascuts als *TLC* ha disminuït en 4,8 punts percentuals, mentre que la de nascuts a l'estranger s'ha gairebé triplicat, amb un increment de 12,4 punts. Aquesta reconfiguració demogràfica és un dels factors determinants que expliquen l'evolució de l'ús del valencià.

Val a dir, però, que el lloc de naixement no reflecteix completament l'impacte migratori en les dinàmiques sociolingüístiques. Si s'analitza l'origen dels progenitors (*vg.* gràfic 2), es constata una feblesa estructural en l'arrelament d'una part majoritària de la població. Les dades de 2021 revelen que només el 40,6% de la població és nada als *TLC* amb tots dos progenitors també nats al País Valencià. En canvi, un 35,8%

és nada directament fora dels *TLC*. En conjunt, prop del 60% de la població té almenys un progenitor de fora dels *TLC*, la qual cosa indica un arrelament familiar més recent i menys exposat històricament al valencià.

Gràfic 1. Lloc de naixement de la població adulta de la zona valencianoparlant. Anys 2004 i 2021 (Fabà / Pradilla / Torres 2025a: 278)

Gràfic 2. Lloc de naixement dels enquestats i dels seus progenitors a la zona valencianoparlant. Any 2021 (Fabà / Pradilla / Torres 2025a: 278)

2.2. Llengua inicial i llengua d'identificació: un balanç contradictori

Les dades sobre la llengua apresa a la llar i la llengua amb què s'identifiquen els individus revelen una dinàmica complexa. Així, a la zona valencianoparlant, la base de parlants inicials de valencià és clarament minoritària: només un 25,3% va aprendre el valencià a casa, enfront d'un 60% que va aprendre el castellà i un 11,2% d'altres llengües. Quant a la llengua d'identificació —això és, la resposta a la pregunta «quina és la seua llengua?»—, el panorama canvia. El grup que s'identifica exclusivament amb el valencià es redueix al 17,4%, una pèrdua de gairebé 8 punts. Tanmateix, allò més destacat de l'anàlisi d'aquesta variable és l'emergència d'un grup d'identitat bilingüe (20%), els individus del qual s'identifiquen tant amb el valencià com amb el castellà.

D'altra banda, noteu com el decalatge mostrat en l'anàlisi de les dues variables presenta un horitzó contradictori: d'una banda, la identificació exclusiva amb el valencià s'erosiona; de l'altra, si se sumen els qui s'identifiquen només amb el valencià i els bilingües, el percentatge arriba al 37,4%, tot acreditant un guany net de 8,6 punts respecte a la base de parlants inicials. L'anàlisi de la procedència dels membres d'aquest grup bilingüe revela que es constitueix a partir d'una aportació similar d'individus procedents tant del grup de llengua inicial exclusiva valenciana com del de llengua inicial exclusiva castellana. Aquest fet suggereix una certa capacitat d'atracció cap a una identitat compartida.

D'altra banda, si considerem la variable *edat*, és fonamental no perdre de vista que el pes del valencià com a llengua inicial disminueix amb l'edat. Així, el grup de més de 64 anys té un 28,4% de valencianoparlants inicials exclusius, mentre que el dels joves (15-29 anys) només en té un 18,1%. Contràriament, l'increment de parlants d'identificació (inclosos els bilingües) és molt més gran entre els joves. En la franja de 15-29 anys, es passa d'un 22,4% de valencià inicial (sol o compartit) a un 33,6% d'identificació (sola o compartida), un increment d'11,2 punts.

2.3. Les dinàmiques territorials

Les dinàmiques exposades no són homogènies, sinó que presenten fortes desigualtats territorials en la mateixa zona històricament valencianoparlant. A partir dels resultats que mostra l'enquesta *GV21*, les regions considerades es poden classificar en tres nivells segons la presència social del valencià. A la banda alta s'hi troba la regió d'Alcoi-Gandia, l'única on el valencià supera el castellà com a llengua inicial (43,7% *vs* 27,3%) i llengua d'identificació (33,1% *vs* 27,3%); juntament amb la regió de València, conformen el nucli de major vitalitat. La posició intermèdia l'ocupa la regió de Castelló, que manté una presència notable del valencià, però sense

arribar als nivells de les anteriors. I, finalment, a la banda baixa, amb uns percentatges sensiblement inferiors, s'hi situen la ciutat de València i la seua àrea metropolitana, juntament amb la regió d'Alacant, on les dades certifiquen per al valencià un estadi de minorització extrema. A la regió d'Alacant, tant sols hi ha un 15% de població que té el valencià com a llengua inicial, sola o compartida.

3. COMPETÈNCIES LINGÜÍSTIQUES: UN INCREMENT MATISAT

3.1. L'impacte competencial del sistema educatiu

Un cop definits els diferents grups de parlants i la seua distribució, la pregunta que es planteja és: quines són les seues competències lingüístiques per a utilitzar la llengua?

Mesurar les competències lingüístiques —entendre, parlar, llegir i escriure— és fonamental per avaluar el potencial d'ús real d'una llengua i l'impacte de les polítiques públiques, especialment les educatives. Les dades de la *GV21* mostren un panorama de contrastos, amb avanços significatius en algunes àrees i estancaments preocupants en d'altres.

Per al conjunt del País Valencià, els percentatges de població que declaren dominar «perfectament o bastant bé» les diferents habilitats competencials del valencià són els següents: *entendre*, 75,8%; *saber parlar*, 50,7%; *saber llegir*, 57,4%; *saber escriure*, 41,0%.

Aquestes xifres mostren un desequilibri evident: mentre que tres quartes parts de la població entenen el valencià, només la meitat se sent competent a l'hora de parlar-lo. En canvi, les competències lectoescriptores, força deficitàries per raons sociohistòriques, han experimentat un creixement notable respecte a les dades de l'enquesta *AVL04* (saber llegir, 47,3%; saber escriure, 25,2%).

L'anàlisi per grups d'edat revela una correlació inversa diàfana: a menor edat, major competència, especialment en l'àmbit de la llengua escrita. Aquest fenomen s'ha d'atribuir a la presència del valencià en el sistema educatiu obligatori durant les darreres dècades. Així, els guanys en la competència escrita entre els joves són espectaculars: a la zona valencianoparlant, el 70,1% del grup de 15 a 29 anys declara saber escriure en valencià, en contrast amb només el 20,4% dels majors de 64 anys. Tanmateix —i aquesta és una dada preocupant— aquest èxit en l'escriptura no es replica en l'expressió oral: malgrat l'escolarització, un terç dels joves encara declara no saber parlar la llengua, tot i haver passat pel sistema educatiu si més no el gros dels membres del grup.

3.2. Competència i identitat lingüística

Una dada a no perdre de vista és que la competència oral està estretament lligada a la identitat lingüística. Entre aquells que s'identifiquen exclusivament amb el valencià, el coneixement oral és pràcticament universal (98,6%). Aquesta xifra també és molt alta entre els bilingües identitaris (90,2%). En canvi, la competència oral cau dràsticament entre aquells que s'identifiquen només amb el castellà (34,4%). Més de dos terços del grup d'identificació castellanoparlant, doncs, es declaren incompetents en l'ús oral del valencià. Tenint en compte que el grup d'identificació en qüestió representa també gairebé dos terços de la població total (62,6%), la seua bilingüització efectiva constitueix un dels grans reptes a assolir.

A la llum del que s'ha exposat, la valoració de l'evolució de les competències és agredolça. D'una banda, és positiu constatar l'increment de les habilitats lectoescriptores, un assoliment significatiu en un context glotopolític advers. L'acció del sistema educatiu ha estat clau en aquest aspecte. De l'altra, resulta descoratjador que les polítiques lingüístiques més recents no hagin aconseguit millorar els percentatges de competència oral, que romanen estancats.[3]

4. L'ÚS SOCIAL: L'ESFERA COMUNICATIVA PRIVADA I LA CONVERGÈNCIA AL CASTELLÀ

La situació acabada d'esbossar planteja una qüestió fonamental: com es tradueixen les competències, amb les seues fortaleses i febleses, en ús efectiu de la llengua en la vida quotidiana?

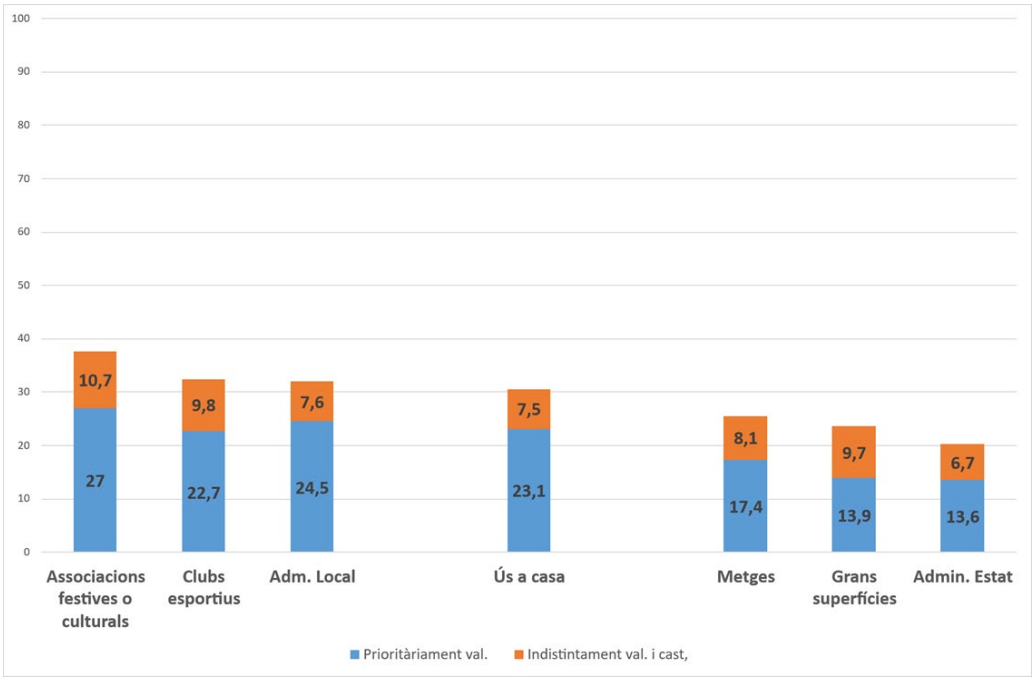
L'ús real d'una llengua és el termòmetre definitiu de la seua vitalitat. Més enllà de qui són els parlants i quines competències tenen, l'anàlisi de l'ús ens revela on, com i per què s'utilitza el valencià en el dia a dia. En aquest apartat em referiré sumàriament a la situació del valencià en alguns contextos d'ús interpersonals públics i privats. L'objectiu és identificar les fortaleses i, sobretot, les debilitats estructurals que en condicionen la presència social.

Les dades sobre l'ús interpersonal a la zona valencianoparlant mostren una presència limitada del valencià. Només una de cada cinc persones utilitza el valencià de manera prioritària amb els amics (20,5%) i a la feina (21,6%). Aquest ús es concentra gairebé exclusivament en el grup que s'identifica amb el valencià. Per contra, el grup d'identificació castellanoparlant, que és sensiblement majoritari,

[3] Sens dubte, una valoració glotopolítica paral·lela a la mirada descriptiva d'aquest article, ens aportaria una interpretació adequada sobre les polítiques lingüístiques (planificació *vs* contraplanificació lingüística) portades a terme pels diferents lideratges institucionals les darreres quatre dècades.

mostra un comportament essencialment monolingüe, amb un ús del valencià gairebé inexistent amb els amics (1,6%) i a la feina (2,1%).

L'ús prioritari del valencià varia segons l'àmbit, però sempre es dona en nivells percentuals baixos. En general es podria dir que els millors resultats s'obtenen en situacions de proximitat comunicativa. D'altra banda, l'escassa presència pública de la llengua qüestiona la planificació lingüística —en els moments que n'hi ha hagut— portada a terme per les institucions.

Gràfic 3. Ús del valencià sol o compartit, en diversos espais comunicacionals, a la zona valencianoparlant. 2021 (Fabà / Pradilla / Torres 2025a: 289)

En aquest eix de proximitat i distància comunicativa situaríem en un extrem —el de proximitat—, amb les millors dades d'ús, les associacions festives o culturals, 27,0%; l'administració local, 24,5%; i els clubs esportius, 22,7%. A l'altre extrem —el de la distància—, amb un ús menor, ubicaríem l'ús amb els metges, 17,4%; les grans superfícies: 13,9%; i l'Administració de l'Estat, 13,6%.

Una dada especialment preocupant és la reculada de l'ús prioritari del valencià a casa, que se situa en un 23,1%, fet que suposa una caiguda de gairebé vuit punts percentuals respecte a l'enquesta de 2015 (SIES 2015). Aquesta tendència a la baixa en l'àmbit domèstic -molt vinculada a les davallades percentuals experimentades per

la llengua inicial i la llengua d'identificació exclusives- esdevé un nou senyal d'alerta sobre la seua continuïtat.

Una de les conclusions més crítiques de l'anàlisi és la identificació d'una norma d'ús social molt consolidada, que limita dràsticament la presència pública del valencià. Em referisc a la pauta de convergència lingüística. El comportament dels parlants en les converses ho il·lustra clarament: el 91,6% dels qui s'identifiquen amb el valencià inicien les seues converses en aquesta llengua, són proactius en l'ús; no obstant això, si l'interlocutor respon en castellà, només un 18,9% manté el valencià, la gran majoria canvia al castellà.

Aquesta norma de convergència, on el valencianoparlant s'adapta a l'interlocutor castellanoparlant, esdevé un autèntic llast que invisibilitza extraordinàriament la presència real del valencià. El comportament en qüestió reflecteix la percepció d'un escàs valor social de la llengua en espais públics de contacte, on la pràctica social reprimeix sistemàticament la voluntat d'ús inicial.

5. LA TRANSMISSIÓ FAMILIAR INTERGENERACIONAL: ENTRE LA CONTINUÏTAT I L'EROSIÓ

5.1. Balanç general de la situació actual

La feblesa de l'ús social, agreujada per pautes d'ús desfavorables, ens porta a preguntar-nos sobre el futur de la llengua en l'àmbit de la transmissió a les noves generacions.

La transmissió lingüística familiar intergeneracional (*TLFI*) és un procés central per al futur de qualsevol llengua, ja que determina si aquesta passa de pares a fills, tot garantint-ne la continuïtat. En aquest apartat analitzaré l'estat d'aquest mecanisme vital per al valencià, amb l'objectiu d'identificar els factors que n'afavoreixen la reproducció o n'acceleren l'erosió.

De manera general, el balanç de la *TLFI* presenta senyals preocupants. L'ús exclusiu del valencià amb els fills (21,9%) experimenta un retrocés estadísticament significatiu d'1,9 punts respecte a l'ús amb els progenitors (23,8%). En canvi, l'ús exclusiu del castellà es manté estable (58,7%). Si es considera l'ús compartit (valencià i castellà), no s'observen canvis significatius per al valencià, la qual cosa indica un estancament general en lloc d'un progrés.

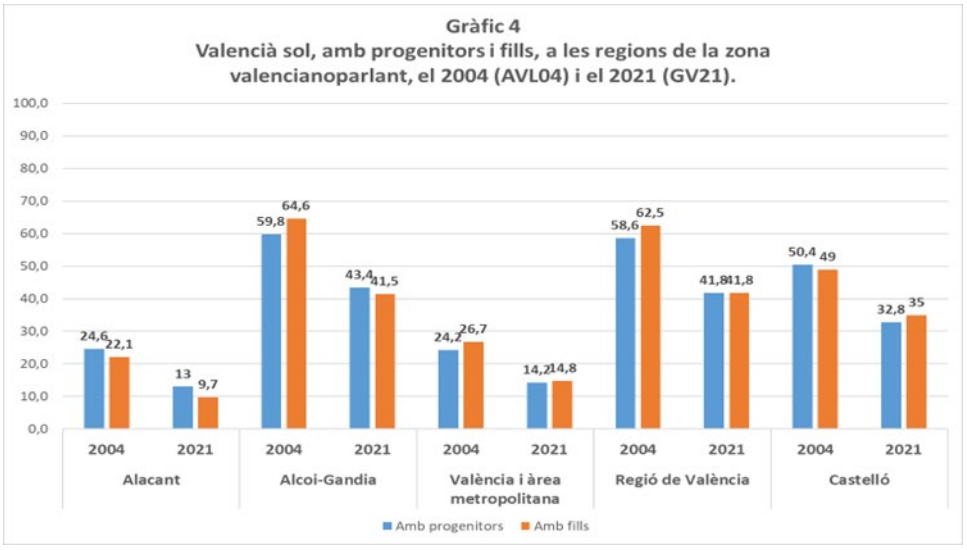
D'altra banda, l'anàlisi de la transmissió segons l'origen familiar revela una troballa paradoxal i crítica per al diagnòstic: el grup amb més arrelament al territori (nascuts a *TLC* amb progenitors del País Valencià, el nucli tradicional) és l'únic que experimenta un retrocés significatiu en la transmissió del valencià; contràriament, els

grups amb menys arrelament —com els nascuts a *TLC* amb progenitors de fora— mostren avanços significatius en la transmissió.

Aquesta dinàmica fa pensar que la davallada global no es deu exclusivament a l'impacte de la immigració. Sembla, doncs, que l'escàs valor social que una part dels propis parlants històrics atribueix al valencià juga un paper important a l'hora d'interrompre'n la transmissió. No obstant això, l'avanç en els grups menys arrelats és significatiu, un fet que evidencia que en determinats contextos el valencià disposa d'un cert valor social positiu que deriva en una certa capacitat d'atracció.

5.2. Una mirada diacrònica (2004-2021)

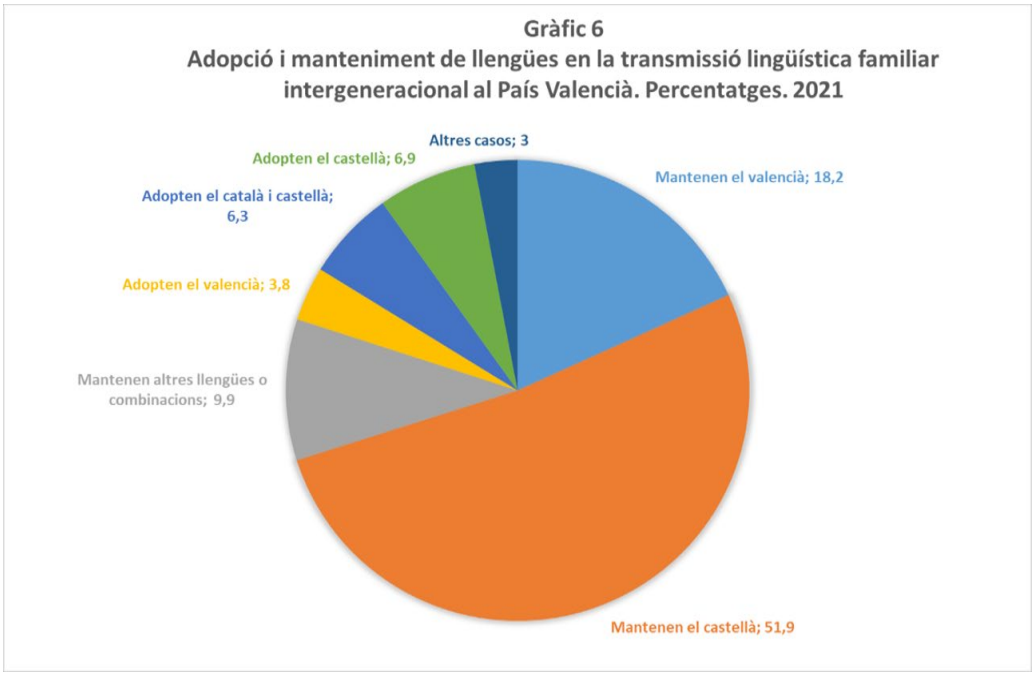
La comparació de les dades de l'enquesta GV21 amb les de l'enquesta *AVL04* mostra un deteriorament de la situació a nivell regional: d'una banda, a totes les regions de la zona valencianoparlant, l'ús del valencià (tant amb pares com amb fills) ha caigut de forma important entre 2004 i 2021; de l'altra, mentre que l'any 2004 algunes regions mostraven guanys nets en la transmissió de pares a fills, el 2021 la situació general és d'estabilitat o de retrocés continuat, especialment a la regió d'Alacant. Això significa que la dinàmica de recuperació que s'observava fa dues dècades s'ha aturat (*vg.* gràfic 4).

Gràfic 4. Valencià sol, amb progenitors i fills, a les regions de la zona valencianoparlant, el 2024 (AVL04) i el 2021 (GV21)
(Fabà / Pradilla / Torres 2025b: 271)

El principal focus d'erosió es troba a les famílies on els progenitors utilitzaven tant el valencià com el castellà. Mentre que aquells que parlaven només valencià amb els seus pares el transmeten majoritàriament als fills (76,7%), els qui han parlat les dues llengües amb els progenitors tendeixen a triar més el castellà (37,9%) que el valencià (28,9%) per parlar amb la generació següent. Aquest desequilibri a favor del castellà en les famílies mixtes és un factor clau en la pèrdua de parlants.

Finalment, em fixaré en la capacitat de cada llengua per mantenir els seus parlants i atraure'n de nous en el procés de transmissió (*vg.* gràfic 5): un 51,9% de les famílies mantenen l'ús exclusiu del castellà, mentre que només un 18,2% manté el del valencià; alhora, un 6,9% de les famílies adopten el castellà com a nova llengua principal, mentre que només un 3,8% adopta el valencià.

Gràfic 5. Adopció i manteniment de llengües en la transmissió lingüística intergeneracional al País Valencià. Percentatges. 2021 (Fabà / Pradilla / Torres 2025b: 273)

La conclusió és clara: la capacitat d'atracció del valencià en l'àmbit familiar és netament inferior a la del castellà, la qual cosa alimenta un procés de substitució a llarg termini. Aquests reptes en la transmissió familiar tanquen el cercle del diagnòstic i ens condueixen a les conclusions generals sobre l'estat de la llengua.

6. CONCLUSIONS

El diagnòstic integral de la situació del valencià, basat en les dades de l'enquesta *GV21*, dibuixa un paisatge amb força més ombres que llums. Malgrat els avanços significatius en competències escrites gràcies al sistema educatiu, les dimensions clau de la vitalitat lingüística —la base demogràfica, l'ús social i, de manera crítica, la transmissió familiar— mostren signes clars d'erosió i feblesa estructural que comprometen el futur de la llengua si no s'actua de manera decidida.

Les principals tensions i paradoxes identificades en aquest article són:

a) L'èxit —encara que relatiu— del model educatiu en la creació de noves generacions amb competències lectoescriptores més elevades no s'ha traduït en un augment equivalent de l'ús social. Aquest potencial es veu frenat per potents normes socials, com la convergència sistemàtica al castellà, que invisibilitzen el valencià en l'espai públic i limiten les oportunitats reals d'utilitzar-lo.

b) De manera paradoxal, són els grups de parlants més arrelats històricament al territori els que mostren una tendència més marcada a interrompre la transmissió intergeneracional del valencià. Aquest fenomen suggereix que el problema no rau únicament en factors externs com la immigració, sinó en un dèficit de valor social percebut per part del seu propi nucli de parlants.

c) El valencià demostra una notable resiliència dins del seu grup de parlants més fidels, que el mantenen i el transmeten. No obstant això, la seua capacitat d'atracció és insuficient per créixer en contextos de contacte lingüístic, com les famílies mixtes o la integració de nouvinguts, on el castellà exerceix una força d'assimilació molt superior.

L'evolució descrita en aquestes pàgines és crítica. La combinació d'una base demogràfica afeblida, un ús social retret i una transmissió intergeneracional que afavoreix el castellà configura un escenari que, de mantenir-se, condueix a una dinàmica de substitució lingüística.

En aquest context, la situació requereix l'aplicació de polítiques lingüístiques destinades a una revitalització lingüística d'execució immediata i continuada. Els elements positius detectats, com l'emergència d'una identitat bilingüe i la capacitat d'atracció que el valencià encara manté en certs microàmbits i entre grups menys arrelats, han de ser la base sobre la qual s'articule una nova dinàmica sociolingüística. Potenciar aquests punts forts i abordar directament les febleses estructurals ha de marcar el camí per revertir la deriva actual i garantir un horitzó de normalitat per al valencià.

BIBLIOGRAFIA

FABÀ PRATS, Albert / PRADILLA CARDONA, Miquel Àngel / TORRES-PLA, Joaquim (2025*a*): «El valencià a l'inici de la tercera dècada del segle XXI (I). La base demolingüística (llengua inicial i llengua d'identificació), la competència oral activa i (una aproximació a) els usos», *Revista de Llengua i Dret*, 83, p. 275-294.

FABÀ PRATS, Albert / PRADILLA CARDONA, Miquel Àngel / TORRES-PLA, Joaquim (2025*b*): «El valencià a l'inici de la tercera dècada del segle XXI (II). La transmissió lingüística familiar intergeneracional». *Revista de Llengua i Dret*, 84, p. 265-276.

GENERALITAT VALENCIANA. CONSELLERIA D'EDUCACIÓ, INVESTIGACIÓ, CULTURA I ESPORT (2015): *Coneixement i ús social del valencià. Enquesta 2015. Síntesi de resultats*. València: Generalitat Valenciana. Conselleria d'Educació, Cultura i Esport.

GENERALITAT VALENCIANA. CONSELLERIA D'EDUCACIÓ, INVESTIGACIÓ, CULTURA I ESPORT (2015): *Coneixement i ús social del valencià. Enquesta 2021. Síntesi de resultats*. València: Generalitat Valenciana. Conselleria d'Educació, Cultura i Esport.

ROS I PARDO, Honorat (coord.) (2005): *Llibre blanc de la situació del valencià. I. Enquesta sobre la situació social del valencià. 2004*. València: Publicacions de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua.